

The Relationship of Religious Attitude, Psychological Well-being and Depression with Academic Performance in University Students

رابطه نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی با عملکرد تحصیلی دانشجویان

Parviz Asgari. ph.D.

Islamic Azad University, Ahvaz Branch

Sahar Safarzadeh. ph.D student

Islamic Azad University, Ahvaz Branch

پرویز عسگری*

استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی اهواز

سحر صفرزاده

دانشجوی دکتری روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی اهواز

Abstract

چکیده

The aim of the present study was to investigate the relationship of religious attitudes, psychological well-being and depression with academic performance in university students. The present research was of correlation type. The statistical population in this research was students in Islamic Azad University, Ahvaz Branch. The sample of research included 200 students (100 girls, 100 boys) who were selected based on stratified random sampling. The measurement instruments consisted of, Religions Belief Inventory (Arian,1998), Satisfaction with Life Scale (SWLS) (Dinner et al., 1985), Beck Depression Inventory (BDI) (Beck,1978), and student scholastic average as academic performance index. To analyze the data, Pearson correlation coefficient and multivariable regression analysis were employed. The results revealed that the relationship of religious attitudes, psychological well-being and depression with academic performance is significant ($P<0.01$). Also, the result of regression analysis showed that religious attitude, psychological well-being and depression are respectively convenient predictors of academic performance.

این پژوهش با هدف تعیین رابطه نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی با عملکرد تحصیلی در دانشجویان اجرا شد. روش پژوهش همبستگی و جامعه آماری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز بودند که از میان آنها ۲۰۰ دانشجو (۱۰۰ دختر و ۱۰۰ پسر) به صورت نمونه تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزارهای سنجش پرسشنامه نگرش مذهبی (آرین، ۱۳۷۷)، پرسشنامه بهزیستی روان‌شناختی (داینر و همکاران، ۱۹۸۵) و پرسشنامه افسردگی (بک، ۱۹۷۸) همراه با معدل تحصیلی دانشجو به عنوان شاخص عملکرد تحصیلی بود. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه تحلیل گردید. نتایج نشان داد که بین نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی با عملکرد تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد ($P<0.01$). همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی به ترتیب پیش‌بینی‌های مناسبی برای عملکرد تحصیلی هستند. واژه‌های کلیدی: نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی، افسردگی، عملکرد تحصیلی، دانشجویان.

Keywords: Religious attitude, Psychological well-being, Depression, Academic performance, Students.

* نویسنده مسؤول: اهواز، بزرگراه گلستان، فلکه فرهنگ شهر، دانشگاه آزاد اسلامی اهواز، گروه روان‌شناسی.

پست الکترونیک (رایانامه): askary47@yahoo.com

پذیرش ۹۲/۳/۲۷

وصول ۹۰/۱۱/۱۲

مقدمه

دیگر، چندوجهی و پیچیده است (نقل از باهوگرا^۱، ۲۰۱۰)، ولی می‌توان گفت رابطه مذهب و سلامت روان بر ابعاد مختلف عملکرد فرد تأثیر می‌گذارد (کراس^۲، ۲۰۰۳؛ هاکنی و ساندرز^۳، ۲۰۰۳؛ نونی^۴، ۲۰۰۵).

پژوهش‌های بالتر^{۱۱} (۲۰۰۲) و ای، پارک، هوانگ، راجرز و تیس^{۱۱} (۲۰۰۷) نشان داد که اعتقادات مذهبی با افسردگی و خلق پایین مرتبط است. از لحاظ نظری گفته می‌شود چون مقابله‌های مذهبی منبع حمایت عاطفی - اجتماعی و امید هستند، از این‌رو افرادی که از این مقابله‌ها در زندگی روزمره خود استفاده می‌کنند، کمتر از دیگران دچار افسردگی و اضطراب می‌شوند. کوئینگ^{۱۳} (۲۰۰۷) نیز نشان داد که افراد معتقد به مذهب هنگام بیماری سریعتر از افراد غیرمذهبی بهبود پیدا می‌کنند، میزان پایین‌تری از هیجانات منفی و افسردگی را تجربه کرده و اضطراب کمتری دارند و از حمایت اجتماعی بالاتری برخوردارند. این خود دلیلی بر ارتباط احتمالی بین رضایت از زندگی و احساس افسردگی است. بر این اساس به نظر می‌رسد که بین مؤلفه‌های اعتقادات مذهبی، افسردگی و بهزیستی روان‌شناختی و عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد.

برخی از پژوهشگران از جمله نونی (۲۰۰۵) و هاکنی و ساندرز (۲۰۰۳) در پژوهش‌های جداگانه نشان داده‌اند که بین نگرش‌های مذهبی با سلامت روان و عملکرد تحصیلی افراد رابطه وجود دارد. دسروسیرس و میلر^{۱۳} (۲۰۰۷) در پژوهش خود نشان دادند، کسانی که از اعتقادات مذهبی قوی‌تری برخوردارند، نسبت به مقابله با عوامل فشارزای روانی، شخصی و عملکرد تحصیلی، از نیروی بیشتری برخوردارند و در رویارویی با این عوامل فشارزا کمتر دچار افسردگی و دیگر بیماری‌ها می‌شوند. برومباخ، لپ‌سیک و الینگر^{۱۴} (۲۰۰۸) در پژوهشی ارتباط بین عملکرد تحصیلی و کمال‌گرایی^{۱۵} را با وجود باورهای مذهبی بررسی کردند و نشان دادند که باورهای مذهبی میزان کمال‌گرایی را کاهش و عملکرد تحصیلی را افزایش می‌دهد. فوتولاکی، سیمولی، مگی‌ریا و کاپرنیس^{۱۶} (۲۰۰۸) نیز نشان دادند باور به اینکه خدایی هست که موقعیت‌ها را هدایت می‌کند و ناظر بر بندگان خویش است، تا

یکی از گروههایی که نقش مهمی برای آینده و تعالی کشورها دارند دانشجویان هستند. حضور در دانشگاه برای اکثر دانشجویان تجارب مثبتی به همراه دارد، با این حال برای برخی دیگر عوامل وابسته به تحصیل (آزمون‌ها، مقالات، ارائه مطالب و غیره) با تجربه فشار روانی همراه است. بی‌تردید تجربه فشار روانی ناشی از مسائل تحصیلی، تأثیر منفی بر بهزیستی روان‌شناختی و جسمانی دانشجویان دارد (فراهانی، ۱۳۸۷). سالهاست که عملکرد تحصیلی^۱ در دانشگاه ذهن اندیشمندان و پژوهشگران را به خود جلب کرده است. اینکه چه عواملی بر پیشرفت و موفقیت تحصیلی دانشجویان تأثیر می‌گذارد، یا سهم و مشارکت هر عامل چه اندازه است، همواره از حیطه‌های مورد علاقه پژوهشگران و روان‌شناسان تربیتی بوده است (طباطبایی، ۱۳۷۶).

یکی از عوامل مرتبط با عملکرد تحصیلی، نگرش مذهبی^۲ است. برای همین روان‌شناسی دینی که مطالعه مذهب و پدیده‌های مذهبی با استفاده از مفاهیم روان‌شناسی است، باعث افزایش روزافزون انجام پژوهش‌هایی درباره نقش نیاز به مذهبی بودن و تأثیر دین در سلامت جسم و روان شده است (بخشی‌پور رودسری، پیروی و عابدیان، ۱۳۸۴؛ دبیری‌نژاد، ۱۳۸۷؛ صادقی، باقرزاده لداری و حق‌شناس، ۱۳۸۹؛ صحرائیان، غلامی و امیدوار، ۱۳۹۰؛ عقیلی و کومار^۳، ۲۰۰۸). شواهد پژوهشی نشان داده است، اعتقادات مذهبی درست، بسیاری از نیازهای اساسی انسان را برآورده کرده و خلأهای اخلاقی، عاطفی و معنوی او را پر می‌کند. این عامل پاسخ بسیاری از پرسش‌ها را می‌دهد و بسیاری از مسائل را روشن می‌کند و اطمینان، امید و قدرت را در فرد تحکیم می‌نماید و خصوصیات اخلاقی و معنوی را در اجتماعات استحکام می‌بخشد و پایگاه بسیار محکمی برای انسان در برابر مشکلات و محرومیت‌های زندگی ایجاد می‌کند (اسدی‌نوقانی، امیری و حاجی‌آقاخانی، ۱۳۸۴). مذهب به‌عنوان یک محافظ در برابر فشارهای روانی^۴ عمل می‌کند. با اینکه رابطه بین مذهب و معنویت از یک طرف، و مذهب و سلامت روانی^۵ از سوی

1. academic performance
3. Aghili & Kumar
5. mental health
7. Krause
9. Nooney
11. Ai, Park, Huang, Rodgers & Tice
13. Desrosiers & Miller
15. perfectionism

2. religious attitudes
4. mental stress
6. Bhugra
8. Hackney & Sanders
10. Bulter
12. Koeing
14. Brumbaugh, Lepsik & Olinger
16. Fountoulakis, Siamouli, Magiria & Kaprinis

احساس افسردگی است. افسردگی که واکنش روانی - زیستی همراه با احساس غمگینی، تنهایی و درماندگی در برابر فشار است (کاپلان، سادوک و گرب، ۱۳۸۵)، در پژوهش‌های کوئینگ (۲۰۰۷) و وود، سایلور و کوهن^{۱۱} (۲۰۰۹) نشان داده شده که با ارتقا در عملکرد و بازده تحصیلی رابطه دارد. حیدرئی، عسگری، مرعشیان و سراج‌خرمی (۱۳۸۷) نشان داده‌اند که فشارزاهای تحصیلی، تفکرات مذهبی و سلامت روان با عملکرد تحصیلی دانشجویان (دختر و پسر) رابطه دارد. همچنین تحلیل رگرسیون نشان داد که سلامت عمومی و جنسیت، عملکرد تحصیلی را تعیین می‌کنند.

با توجه به اینکه در هر جامعه‌ای دانشجویان قشر سرنوشت‌ساز جامعه هستند و سلامت روانی آنان و در پی آن رضایت از زندگی اجتماعی و خانوادگی آنها حایز اهمیت است، بررسی عوامل مرتبط با عملکرد تحصیلی و اجتماعی و پیشرفت تحصیلی آنان از اهمیت زیادی برخوردار است. در عین حال راههای مقابله با اختلالات روانی در این قشر از افراد جامعه نقش مهمی در پیشگیری از بروز آسیب‌های روان‌شناختی بر جای می‌گذارد. همچنین با توجه به این نکته که دین نقش مهمی در پیشگیری از بروز اختلالات روانی و افزایش عملکرد تحصیلی دانشجویان دارد، لذا در این پژوهش به دنبال پاسخ علمی به این پرسش هستیم که آیا بین نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی با عملکرد تحصیلی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد؟

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: روش پژوهش حاضر همبستگی و جامعه آماری پژوهش را همه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی اهواز در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ تشکیل دادند. گروه نمونه پژوهش شامل ۲۰۰ دانشجو (۱۰۰ دختر و ۱۰۰ پسر) براساس میانگین تعداد نمونه در سه پژوهش قبلی که بر روی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی اهواز انجام شده بود، مشخص گردید. برای انتخاب نمونه از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. به این ترتیب که در ابتدا فهرستی از دانشکده‌های دانشگاه تهیه شد و تعداد متناسب از هر دانشکده به تناسب فراوانی تعداد دانشجویان دختر و پسر انتخاب شدند.

حد زیادی اضطراب را کاهش می‌دهد، به طوری که اغلب افراد مؤمن، رابطه خود را با خداوند مانند یک دوست بسیار صمیمی توصیف می‌کنند و معتقدند که می‌توان از طریق اتکا و توسل به خداوند، موقعیت‌های غیرقابل تحمل را به طریقی تحمل کرد. از طرف دیگر به نظر می‌رسد که جهت‌گیری مذهبی ممکن است موجب احساس شادکامی شود. این امر به این دلیل است که رابطه شخصی با نیرویی برتر، سبب چشم‌انداز مثبتی در زندگی می‌شود (کیویوما - هونکانن، هونکانن، و نیامکی، هیکل، کاپریو و همکار^۱، ۲۰۰۱؛ آلان‌لویس، مالتابی و دمی^۲، ۲۰۰۵؛ مک‌کوبدیگ و داویس^۳، ۲۰۰۶).

از عوامل دیگری که با عملکرد تحصیلی مطلوب دانشجویان رابطه دارد، بهزیستی روان‌شناختی^۴ و رضایت از زندگی است. احساس خرسندی و بهزیستی در طول عمر، از مؤلفه‌های نگرش مثبت افراد نسبت به جهانی است که در آن زندگی می‌کنند. در واقع تجربه شادمانی و رضایت از زندگی هدف عالی زیستن در این جهان به‌شمار می‌رود و احساس غم و ناخرسندی اغلب مانعی در راه انجام وظایف است (آناس^۵، ۱۹۹۳؛ نقل از لاگین و هیونز^۶، ۲۰۰۱). احساس بهزیستی به معنای ارزیابی کلی فرد از زندگی است که براساس اهداف شخصی و میزان دسترسی به آنها شکل می‌گیرد (هیونز، فانک و گیلمن^۷، ۲۰۰۰). این عامل یکی از مهمترین نیازهای روانی بشر در زندگی تلقی می‌شود. به همین دلیل تأثیرات عمده‌ای بر شکل‌گیری شخصیت آدمی و در یک کلام مجموعه زندگی انسان دارد و در پی آن همیشه بر عملکرد انسان در سطوح مختلف تأثیر می‌گذارد.

جورتیک^۸ (۲۰۰۸)، کارول، هاوتون، وود، اونس‌ورث، هاتی و همکاران (۲۰۰۹) و چانگ و سالومون^{۱۰} (۲۰۱۰) به بررسی عوامل مؤثر در سلامت روان مثل اضطراب و احساس خودکارآمدی بالا با عملکرد تحصیلی پرداختند و نشان دادند که بین خودکارآمدی با عملکرد تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد. این خود نشان‌دهنده ارتباط بین سلامت روان با عملکرد تحصیلی است. نریمانی و پوران (۱۳۸۵) در پژوهشی نشان دادند که بین وجود فشارزای تحصیلی که خود دلیلی بر نبودن بهزیستی روان‌شناختی است و عملکرد تحصیلی مطلوب، رابطه منفی معناداری وجود دارد. از سوی دیگر عملکرد تحصیلی خود عامل تأثیرپذیر از اختلالات روان‌شناختی از جمله

1. Koivumaa-Honkanen, Honkanen, Viinamki, Heikkil, Kaprio et al.
3. Mccoubdig & Davies
5. Anas
7. Huebner, Funk & Gilman
9. Carroll, Houghton, Wood, Unsworth, Hattie et al.
11. Wood, Saylor & Cohen

2. Alanlewis, Maltaby & Damy
4. academic performance
6. Loughin & Huebner
8. Juretic
10. Chang & Solomon

ابزار سنجش

مقیاس پاسخگویی چهار یا پنج‌گزینه‌ای است و برای هر سؤال ۴ حالت را بیان می‌کند. مجتهدزاده (۱۳۸۴) ضریب پایایی این پرسشنامه را با استفاده از روش تصنیف برابر با ۰/۸۰ و به روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۰ گزارش کرده است. در پژوهش حاضر برای تعیین پایایی پرسشنامه افسردگی نیز از دو روش آلفای کرونباخ و تصنیف استفاده شد که برای کل پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۸۸ و ۰/۸۳ به دست آمد. یک نمونه از سؤالات این پرسشنامه به این شرح است: خود را غمگین احساس نمی‌کنم (۰)؛ خود را دل‌گرفته یا غمگین احساس می‌کنم (۱)؛ خود را همیشه دل‌گرفته یا غمگین احساس می‌کنم و نمی‌توانم به حالت عادی برگردم (۲)؛ به قدری خود را غمگین یا بی‌نشاط احساس می‌کنم که ناراحت می‌شوم (۳)؛ به قدری خود را غمگین یا بی‌نشاط احساس می‌کنم که تحملش را ندارم (۴).

عملکرد تحصیلی: در این پژوهش معدل به‌عنوان عملکرد تحصیلی در نظر گرفته شد. براساس پژوهش‌های قبلی (بختیارپور، حافظی و بهزادی شینی، ۱۳۸۸؛ اشعری، شفیع‌آبادی و سودانی، ۱۳۸۸؛ احتشام‌زاده و مرعشی، ۱۳۸۹) معدل ۱۷ تا ۲۰ معادل عملکرد تحصیلی مطلوب، ۱۴ تا ۱۶/۹۹ معادل عملکرد تحصیلی متوسط و معدل ۱۳/۹۹ به پایین معادل عملکرد تحصیلی نامطلوب در نظر گرفته شد. برای بررسی اعتبار شاخص معدل در تعیین عملکرد تحصیلی در پژوهش احتشام‌زاده و مرعشی (۱۳۸۹)، مشخص شد که بین عملکرد تحصیلی مطلوب با شدت بی‌خوابی ($r=-0/27, P<0/0001$) و خواب‌آلودگی ($r=-0/17, P<0/018$) همبستگی وجود دارد که نشان‌دهنده اعتبار شاخص معدل در تعیین عملکرد تحصیلی است. پایایی این شاخص نیز از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ برآورد شد که نشان‌دهنده پایایی مطلوب این مقیاس است.

روش اجرا و تحلیل

پس از انتخاب نمونه، پرسشنامه‌ها در میان دانشجویان توزیع و به هر پاسخگو اطمینان داده شد که نظر آنها کاملاً محرمانه خواهد ماند، از این‌رو درخواست گردید تا به پرسش‌ها با دقت و صداقت پاسخ دهند. در مجموع توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها ۲۰ روز طول کشید. داده‌ها از طریق ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه با استفاده از نرم‌افزار SPSS^۹ نسخه ۱۸ تحلیل گردید.

مقیاس نگرش مذهبی^۱: برای سنجش نگرش مذهبی از پرسشنامه‌ای استفاده شد که آرین (۱۳۷۷) معرفی کرده است و دارای ۲۰ سؤال و مقیاس پاسخگویی پنج‌درجه‌ای (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵) است. این پرسشنامه را در ایران پژوهشگران مختلفی تاکنون استفاده کرده‌اند. برای نمونه در پژوهش موحد (۱۳۸۲)، این پرسشنامه بر روی گروهی از دانشجویان اجرا شد و ضریب همبستگی به دست آمده به روش روایی^۲ سازه (با بررسی همبستگی بین پرسش‌های مقیاس) برابر ۰/۵۶ = ($P<0/01$) و ضریب پایایی^۳ برحسب آلفای کرونباخ آن را برابر با ۰/۸۹ گزارش کردند. در این پژوهش برای تعیین پایایی پرسشنامه اعتقادات مذهبی از دو روش آلفای کرونباخ و تصنیف استفاده شد که برای کل پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۹۲ و ۰/۹۲ به دست آمد. یک نمونه از سؤالات این پرسشنامه به این شرح است: «من خود را فردی مذهبی می‌دانم».

مقیاس بهزیستی روان‌شناختی (SWLS)^۴: برای سنجش بهزیستی روان‌شناختی از پرسشنامه‌ای استفاده شد که داینر، ایمونز، لارسن و گریفین^۵ (۱۹۸۵) معرفی کرده‌اند و دارای ۵ سؤال و مقیاس پاسخگویی هفت‌درجه‌ای (کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۷) است. بلیس، والراند، پلتی‌یر و برایر^۶ (۱۹۸۹)، برای تعیین پایایی مقیاس بهزیستی روان‌شناختی، بین امتیازات این مقیاس و پرسشنامه افسردگی بک، همبستگی منفی و معناداری به دست آوردند. اسپچیمک، رادهاریشنن، ایشی، دزوکوتو و احدی^۷ (۲۰۰۲) پایایی مقیاس بهزیستی روان‌شناختی را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای نمونه‌های امریکایی، آلمانی، ژاپنی، مکزیکی و چینی به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۸۲، ۰/۹۰ و ۰/۷۶ گزارش کردند. اسپچیمک و همکاران (۲۰۰۲) نیز بین امتیازات مقیاس بهزیستی روان‌شناختی با برون‌گرایی و روان‌رنجورخویی به ترتیب به همبستگی معنادار برابر با ۰/۴۶ و ۰/۴۸ دست یافتند. در پژوهش حاضر برای تعیین پایایی پرسشنامه بهزیستی روان‌شناختی نیز از دو روش آلفای کرونباخ و تصنیف استفاده شد که برای کل پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۸۰ و ۰/۷۵ به دست آمد. یک نمونه از پرسش‌های این پرسشنامه به این شرح است: «در بیشتر جهات، زندگی من به آنچه ایده‌آلم است، نزدیک است».

مقیاس افسردگی بک^۸ (BDI): برای سنجش افسردگی از پرسشنامه بک (۱۹۷۸) استفاده شد که دارای ۲۱ سؤال و

1. Arian Religions Belief Inventory (ARBI)
3. reliability
5. Dinner, Emmons, Larsen & Griffin
7. Schimmack, Radharishnan, Oishi, Dzokoto & Ahadi
9. Statistical Package for Social Science- Version 18 (SPSS-18)

2. validity
4. Satisfaction with Life Scale (SWLS)
6. Blais, Vallerand, Pelletier & Briere
8. Beck Depression Inventory (BDI)

یافته‌ها

در جدول ۱، میانگین، انحراف معیار و همبستگی بین متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

چنانکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود، بین نگرش مذهبی با عملکرد تحصیلی ($P < 0/01$) و بین بهزیستی روان‌شناختی با عملکرد تحصیلی ($P < 0/01$) دانشجویان رابطه مثبت معنادار و بین افسردگی با عملکرد تحصیلی ($P < 0/05$) دانشجویان رابطه منفی معناداری وجود دارد. در جدول ۲ نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه (به شیوه گام به گام) ارائه شده است. چنانکه در جدول ۲ مشاهده می‌شود، در گام اول نگرش

مذهبی، ۱۷/۸ درصد از واریانس عملکرد تحصیلی را تبیین نموده است. در گام دوم، بهزیستی روان‌شناختی در کنار نگرش مذهبی افزوده شده و واریانس تبیین شده، عملکرد تحصیلی را به ۲۱/۵ درصد رسانده که از این مقدار، ۳/۷ درصد واریانس انحصاری افزوده مربوط به بهزیستی روان‌شناختی بوده است. در گام سوم نیز افسردگی در کنار نگرش مذهبی و بهزیستی روان‌شناختی افزوده شده و واریانس تبیین شده عملکرد تحصیلی را به ۲۳/۶ درصد رسانده که از این مقدار، ۲/۱ درصد واریانس انحصاری افزوده مربوط به افسردگی بوده است.

جدول ۱- میانگین، انحراف معیار و همبستگی بین متغیرهای پژوهش

ردیف	متغیرهای پژوهش	M	SD	۱	۲	۳
۱	نگرش مذهبی	۶۶/۶۹	۱۹/۹۶	-		
۲	بهزیستی روان‌شناختی	۲۰/۰۶	۷/۳۸۳	۰/۰۳	-	
۳	افسردگی	۱۳/۲۱	۹/۷۱۲	-۰/۱۹*	-۰/۳۶**	-
۴	عملکرد تحصیلی	۱۵/۸۱۸	۱/۵۴	۰/۴۲**	۰/۴۱**	-۰/۱۳*

جدول ۲- نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه (گام به گام) برای پیش‌بینی عملکرد تحصیلی از طریق نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی

ردیف	گام	متغیرهای پیش‌بین	b	SE	β	R	R ²	F
۱	۱	نگرش مذهبی	۰/۰۱۸	۰/۰۰۳	۰/۴۲**	۰/۴۲۱	۰/۱۷۸	۲۹/۸۱**
۲	۲	نگرش مذهبی	۰/۰۱۱	۰/۰۰۴	۰/۲۷**			
۳	۳	بهزیستی روان‌شناختی	۰/۰۲۸	۰/۰۱۱	۰/۲۵**	۰/۴۶۳	۰/۲۱۵	۱۸/۷۱**
۴	۴	نگرش مذهبی	۰/۰۱۴	۰/۰۰۴	۰/۳۲**			
۵	۵	بهزیستی روان‌شناختی	۰/۰۲۰	۰/۰۱۲	۰/۱۶**	۰/۴۸۶	۰/۲۳۶	۱۳/۹۹**
۶	۶	افسردگی	-۰/۰۱۳	۰/۰۰۷	۰/۱۷**			

بحث

این پژوهش که با هدف تعیین رابطه بین نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی با عملکرد تحصیلی در دانشجویان اجرا شد، نشان داد که بین نگرش مذهبی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد (جدول ۱). این بخش از نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های حیدرئی و همکاران (۱۳۸۷)، کراس (۲۰۰۳)، هاکنی و ساندرز (۲۰۰۳)، نونی (۲۰۰۵) و دسروسیرس و میلر (۲۰۰۷) همخوانی دارد. در

تبیین این یافته می‌توان بیان کرد که مذهب قادر است پاسخ بسیاری از پرسش‌های پیش روی انسان را بدهد و اطمینان، امید و قدرت را در فرد تحکیم نماید و پایگاه بسیار محکمی برای انسان در برابر مشکلات زندگی باشد. به همین دلیل می‌توان گفت که وجود نگرش مذهبی نیرومند در افراد برای تحصیل علم نیز عاملی روشنگر و حمایتگر است و در موقعیت‌های مختلف به دانشجو در ارتقای عملکرد تحصیلی آنها کمک می‌کند. از طرف دیگر نگرش‌های مذهبی نیرومند

پژوهش‌های زیادی نشان داده است که عوامل گوناگونی نظیر جو آموزشی، دوستان، مقررات انضباطی، شکست تحصیلی، امتحانات، نمرات و والدین در دانشگاهها و محیط‌های آموزشی موجب ایجاد فشار روانی و یا احساس رکود خلق و افسردگی در دانشجویان می‌گردد (هاکنی و ساندرز (۲۰۰۳)). این عوامل می‌توانند با نداشتن تمرکز و کاهش علاقه به یادگیری و به دنبال آن با افت عملکرد تحصیلی دانشجویان در ارتباط باشد.

بالاخره اینکه براساس یافته‌های حاصل از این پژوهش به ترتیب سه متغیر نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی قادر به پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانشجویان بودند (جدول ۳). نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون مشخص کرد که متغیرهای نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی به ترتیب می‌توانند پیش‌بینی‌کننده‌های مناسبی برای عملکرد تحصیلی باشند. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های حیدرئی و همکاران (۱۳۸۷)، بختیارپور و همکاران (۱۳۸۸)، بالتر (۲۰۰۲)، کراس (۲۰۰۳)، آلان‌لویس و همکاران (۲۰۰۵)، مک‌کوبدیگ و داویس (۲۰۰۶)، دسروسیرس و میلر (۲۰۰۷)، ای و همکاران (۲۰۰۷)، فونتولاکسی و همکاران (۲۰۰۸) و باهوگرا (۲۰۱۰) همخوانی دارد. با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده و یافته‌های به‌دست آمده، عوامل فشارزای فردی، محیطی و تحصیلی و در عین حال رضایت از زندگی و افت خلق و اعتقادات مذهبی همه مواردی هستند که به شکل مستقیم یا غیرمستقیم عملکرد دانشجویان را در کسب نمرات بهتر و انجام تکالیف تحت تأثیر قرار می‌دهند. از سوی دیگر از آنجا که در متن هر حرکت ارزشمند، هدفی نهفته است، آموزش نیز که از این امر جدا نیست و امری پویا، متحول و نیازمند هدف است، در دنیای امروز ممکن است تحت تأثیر عوامل متعددی قرار گیرد. از جمله آن عوامل احساس شادکامی و بهروزی در زندگی و وجود پناهگاه امن ایمان در هنگام سختی‌هاست. این عوامل در دنیای صنعتی امروز که انسان‌ها از هم دور شده و به ماشین‌ها و دنیای بی‌احساس صنعت نزدیک شده‌اند، ممکن است خود کاهش افسردگی را در پی داشته و عاملی برای ارتقای عملکرد افراد، به‌خصوص دانشجویان باشد و برای رسیدن به هدف یا اهداف آموزشی، مسیر و گام‌ها را روشن و مشخص نماید و با ارزشیابی مناسبی در مسیر صحیح به سوی هدف آموزشی که همان یادگیری بیشتر و عملکرد تحصیلی بهتر است، هدایت کند.

در نتیجه‌گیری پایانی باید گفت که یافته‌های حاصل از این پژوهش به‌طور جدی از رابطه بین نگرش مذهبی، بهزیستی روان‌شناختی و افسردگی با عملکرد تحصیلی حمایت کرد. با

ممکن است از اضطراب حاصل از موقعیت‌های تحصیلی بکاهد و راهکارهای مناسب و منطقی و واقع‌بینانه‌ای را پیش روی دانشجویان قرار دهد. از سوی دیگر طی پژوهش‌هایی همچون پژوهش نونی (۲۰۰۵) مشخص گردید که هرچه نگرش مذهبی قوی‌تر و مناسک دینی بیشتر اجرا شود، به همان میزان سلامت روانی افزایش می‌یابد و در عین حال میزان عملکردهای شخص از جمله عملکرد تحصیلی او نیز ارتقا می‌یابد، که این خود تأییدی بر یافته‌های پژوهش حاضر است.

در بخش دیگری از یافته‌ها مشخص گردید که بین بهزیستی روان‌شناختی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد (جدول ۱). این بخش از نتایج با یافته‌های بخشی‌پور رودسری و همکاران (۱۳۸۴)، نریمانی و پوران (۱۳۸۵) و آلان‌لویس و همکاران (۲۰۰۵) همخوانی دارد. در این راستا باید اذعان کرد که اگرچه بهزیستی روان‌شناختی و رضایت از زندگی یک امر نسبی است و به شرایط زمانی و مکانی و شخصیت افراد وابسته است، بعضی انسان‌ها داشتن پول و درآمد زیاد و برخی داشتن مقام و مواردی از این دست را عامل ایجاد بهزیستی روان‌شناختی می‌دانند. با این حال بهزیستی روان‌شناختی به دلیل تأثیر زیادی که بر رفتار و احساس خودکارآمدی شخصی اعمال می‌کند، خود ممکن است متغیری مرتبط با عملکرد افراد باشد. این مسأله در دوران تحصیل و به‌خصوص در دوران دانشگاه، به دلیل استقلال بیرونی فرد و اتکای درونی شخص به خود و همچنین تعریف جدید فرد از عوامل ایجادکننده رضایت از زندگی، نمود بیشتری پیدا کرده و در عین حال به دلیل اینکه یکی از عوامل معنابخش زندگی برای دانشجویان، ارتقای موفقیت تحصیلی است، احساس بهزیستی روان‌شناختی نقش بسزایی را در عملکرد تحصیلی دانشجویان ایفا می‌کند.

در پژوهش حاضر همچنین بین افسردگی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری به‌دست آمد. این نتیجه با یافته‌های حیدرئی و همکاران (۱۳۸۷)، هاکنی و ساندرز (۲۰۰۳)، نونی (۲۰۰۵) و کوئینگ (۲۰۰۷) همخوانی دارد. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد که با احتمال زیاد به دلیل اینکه عمده مطالب در کلاس‌های درس به‌منظور ارتقای سطح علمی دانشجویان از طریق روش‌های دیداری و شنیداری که احتیاج به تمرکز زیادی دارد ارائه می‌شود، وجود سلامت روانی در کنار جسم سالم، در یادگیری و ارتقای عملکرد تحصیلی، از اهمیت زیادی برخوردار است. به همین دلیل در آسیب‌شناسی نظام‌های علمی، شناخت عواملی مهم است که موجب بهبود یا تضعیف عملکرد تحصیلی دانشجویان می‌شود.

کاپلان، ه.، سادوک، ب.، و گرب، ج. (۱۳۸۵). خلاصه روان‌پزشکی، جلد سوم، ترجمه نصرت‌الله پورافکاری. چاپ دوم، تهران: انتشارات شهراب (سال انتشار اثر به زبان اصلی ۲۰۰۳).

صادقی، م.ر.، باقرزاده لداری، ر.، حق‌شناس، م.ر. (۱۳۸۹). وضعیت نگرش مذهبی و سلامت روان در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران. مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ۲۰(۷۵)، ۷۵-۷۱.

صحرائیان، ع.، غلامی، ع.، و امیدوار، ب. (۱۳۹۰). رابطه نگرش مذهبی و شادکامی در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز، افق دانش، ۷(۱)، ۷۴-۶۹.

طباطبایی، س.م. (۱۳۷۶). بررسی ارتباط بین شیوه‌های اسناد علی و خودپنداره و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان دختر و پسر سال سوم دبیرستان‌های شهر سمنان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه تبریز.

فراهانی، م.ت. (۱۳۸۷). تفاوت‌های فردی در فشار تحصیلی و بهزیستی ذهنی نقش سبک‌های مقابله با فشار روانی. علوم رفتاری، ۲(۴)، ۳۴-۲۹.

مجتهدزاده، ف.س. (۱۳۸۴). مقایسه اضطراب و افسردگی، پرخاشگری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر دارای ناپدری و نامادری با دانش‌آموزان دارای پدر و مادر واقعی سال سوم راهنمایی مدارس اهواز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی اهواز.

موحد، م. (۱۳۸۲). بررسی رابطه بین نگرش‌های مذهبی، خوش‌بینی، سلامت روانی و سلامت جسمانی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

نریمانی، ع.، و پوران، آ. (۱۳۸۵). بررسی رابطه فشارزاهای روانی - اجتماعی و راهبردهای مقابله‌ای و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان دختر. مطالعات روان‌شناختی، ۳(۳)، ۵۶-۳۹.

Aghili, M., & Kumar, G.V. (2008). Relationship between religious attitudes and happiness among professional employees. *Journal of Indian Academy of Applied Psychology*, 34, 66-69.

Ai, A.L., Park, C.L., Huang, B., Rodgers, W., & Tice, T.N. (2007). Psychosocial mediation of religious coping styles: a study of short-term psychological distress following cardiac surgery. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 33(6), 867-882.

Alanlewis, C., Maltaby, J., & Damy, L. (2005). Religious orientation, religious coping and happiness among UK adults. *Personality and Individual Differences*, 38, 1193-1202.

Beck, A.T. (1978). *The depression inventory*. Philadelphia: Center for Cognitive Therapy.

این حال لازم به ذکر است که در این پژوهش مانند پژوهش‌های دیگر، محدودیت‌هایی وجود داشته است؛ محدودیت نخست اینکه برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد. با توجه به اینکه پرسشنامه جنبه خودسنجی دارد و دانشجویان با تمایل خود به پرسشنامه پاسخ می‌دهند، ممکن است در پاسخ‌هایشان حالت سوگیری وجود داشته باشد. محدودیت بعدی اینکه، نتایج پژوهش حاضر مربوط به دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی اهواز است، از این رو تعمیم نتایج به دانشجویان سایر دانشگاه‌ها با محدودیت روبه‌رو است. مطالعه حاضر یک پژوهش مقطعی و از نوع همبستگی است، همین امر نتیجه‌گیری علت و معلولی را با دشواری روبه‌رو می‌سازد.

منابع

آرین، س.خ. (۱۳۷۹). بررسی رابطه بین دینداری و درمان دوستی ایرانیان مقیم کانادا. رساله دکتری روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.

احتمام‌زاده، پ.، مرعشی، م. (۱۳۸۹). رابطه شدت بی‌خوابی، کیفیت خواب، خواب‌آلودگی و سلامت روان با عملکرد تحصیلی در نوجوانان پسر شهر اهواز. یافته‌های نو در روان‌شناسی، ۵(۱۵)، ۳۸-۲۷.

اسدی نوقانی، ا.ع.، امیری، ش.، و حاجی‌آقاخانی، س. (۱۳۸۴). روان پرستاری. چاپ اول، تهران: انتشارات بشری.

اشعری، ن.، شفیع‌آبادی، ع.، و سودانی، م. (۱۳۸۸). بررسی اثربخشی آموزش راهبردهای یادگیری بر عملکرد تحصیلی و یادگیری خودتنظیم دانش‌آموزان دختر دوره پیش‌دانشگاهی شهر اهواز. یافته‌های نو در روان‌شناسی، ۵(۱۳)، ۲۲-۷.

بختیارپور، س.، حافظی، ف.، و بهزادی‌شینی، ف. (۱۳۸۸). رابطه بین جایگاه مهار، کمال‌گرایی و خودکارآمدی با اضطراب امتحان و عملکرد تحصیلی در دانشجویان، یافته‌های نو در روان‌شناسی، ۳(۱۳)، ۵۲-۳۵.

بخشی‌پور رودسری، ع.، پیروی، ح.، و عابدیان، ا. (۱۳۸۴). بررسی رابطه میان رضایت از زندگی و حمایت اجتماعی با سلامت روان در دانشجویان. اصول بهداشت روانی، ۷(۲۸/۲۷)، ۱۵۲-۱۴۵.

حیدرئی، ع.ر.، عسگری، پ.، مرعشیان، ف.، و سراج‌خرمی، ن. (۱۳۸۷). رابطه فشارزاهای تحصیلی، تفکرات مذهبی و سلامت روان با عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز. یافته‌های نو در روان‌شناسی، ۲(۲)، ۴۲-۳۰.

دبیری‌نژاد، م. (۱۳۸۷). رابطه اعتقادات مذهبی با میزان اضطراب، افسردگی، پرخاشگری در دانش‌آموزان دختر پایه اول مقطع متوسطه شهرستان امیدیه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز.

- Bhugra, D. (2010). Commentary: Religion, religious attitudes and suicide. *International Journal of Epidemiology*, 39(6), 1496-1498.
- Blais, M.R., Vallerand, R.J., Pelletier, L.G., & Briere, N.M. (1989). L'Echelle de satisfaction de vie: Validation Canadienne-Francaise du "Satisfaction With Life Scale" [French-Canadian Validation of the Satisfaction With Life Scale]. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 41, 210- 223.
- Brumbaugh, J., Lepsik, R., & Olinger, C. (2008). The Relationship between GPA and perfectionism. *Undergraduate Research Journal for the Human Sciences*, 6. Retrieved on: <http://www.kon.org/urc/urc-research-journal6.html>.
- Bulter, L. (2002). Self- concept as a predictor of college freshman academic adjustment. *College Student Journal*, 36(2), 234-246.
- Carroll, A.M., Houghton, S., Wood, R., Unsworth, K., Hattie, J., Gordon, L. & Bower, J. (2009). Self- efficacy and academic achievement in Australian high school student: The mediating effects of academic aspirations and delinquency. *Journal of Adolescence*, 32, 797-817.
- Chang, B. G., & Solomon, J. (2010). Stereotype threat test anxiety and specific self-efficacy as predictors of promotion exam performance. *Group & Organization Management*, 35, 77-107.
- Desrosiers, A., & Miller , I. (2007). Relational spirituality and depression in adolescent girl *Clinical Psychology*. 63(10), 1021-1037.
- Diener, E.D., Emmons, R., Larsen, R. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 1, 71-75.
- Fountoulakis, K.N., Siamouli, M., Magiria, S., Kaprinis, G. (2008). Late life depression, religiosity, cerebrovascular disease, cognitive impairment and attitudes forward death in the elderly interpreters of the data. *Medical Hypothesis*, 70(3), 493-496.
- Hackney, C.H., & Sanderes, G.S. (2003). Religiosity and mntal health. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42, 43- 55.
- Huebner, E.S., Funk, B.A., & Gilman, R. (2000). Cross-sectional and longitudinal psychosocial correlates of adolescent life satisfaction reports. *Canadian Journal of School Psychology*, 16, 53-64.
- Juretic, J. (2008). Social and test anxiety and self-efficacy perception as predictors of exam success. *Psychological Topics*, 17, 15-36.
- Koivumaa-Honkanen, H., Honkanen, R., Viinamki, H., Heikkil, K., Kaprio, J., & Koskenvuo, M. (2001). Life satisfaction and suicide: A 20 year follow-up study. *American Journal of Psychiatry*, 158(3), 433-439.
- Koeing, H.G. (2007). Spirituality and depression. *Southern Medical Journal*, 7, 737-739.
- Krause, N. (2003). Religious meaning and subjective well-being in late life. *Journals of Gerontology: Series B*, 58(3), S160-S170.
- Loughin, J.E., & Huebner, E.S. (2001). Life experience locus of control and school satisfaction in adolescence. *Social Indicators Research*, 55, 156- 183.
- Mccoubdig, R., & Davies, A.N. (2006). Is there a correlation between spirituality and anxiety and depression in patients with advanced cancer? *Support Care Cancer*, 14(10), 1070-1071.
- Nooney, G. (2005). Religion, stress, and mental health in adolescence. *Review of Religious Research*, 46(4), 341-355.
- Schimmack, U., Radharishnan, P., Oishi, S.h., Dzokoto, V., & Ahadi, S. (2002). Culture, personality, and subjective well- being: integrating process model of life satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 582-593.
- Wood, A.M., Saylor, C.E., & Cohen, J. (2009). Locus of control and academic success among baccalaureate nursing students. *Nursing Education Research*, 30(5), 290-294.